

NORMATIVNE VRSTE NOVINARSTVA IN POROČANJE O POLITIKI SKOZI OPTIKO SLOVENSКИH NOVINARJEV, POLITIKOV IN DRŽAVLJANOV

IGOR VOBIČ

Povzetek

Članek preučuje družbeno določenost normativnih predpostavk novinarstva skozi optiko novinarjev, politikov in državljanov, pri čemer se osredinja na sodobne politične, ekonomske in kulturne dinamike slovenskega novinarskega in medijskega okolja. Glede na storitve, ki jih novinarji nudijo svojim odjemalcem, in hkrati glede na različne primarne funkcije novinarjev v družbi s pregledom literature prepoznavamo pet normativnih vrst novinarstva: *mediativno, odvetniško, razsvetljsko, razvedrilno* in *komunitaristično*.

Razpravo o tipih novinarstva uokvirjamo s ponovnim premišljevanjem občutnih transformacij v odnosu med državo, civilno družbo in mediji, ki so v Sloveniji nastopile z vpeljavo različice zahodnega tipa demokracije in tržne ekonomije pred dvema desetletjema ter s sočasnimi normativnimi spremembami novinarstva, odnosov med novinarji, politiki in državljani ter njihovimi funkcijami v političnem življenju in novinarstvu. Glavni raziskovalni cilji članka so identificirati, kako anketirani slovenski novinarji, politiki in državljani percipirajo funkcije novinarjev v poročanju o politiki, preučiti razlike med temi skupinami anketirancev po politično, ekonomsko in kulturno specifičnem kontekstu ter skozi prizmo normativnih vrst novinarstva ponuditi premislek o sodobnem statusu novinarstva in novinarjev v politiki.

Igor Vobič je mladi raziskovalec v Centru za raziskovanje družbenega komuniciranja na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani; e-pošta: igor.vobic@fdv.uni-lj.si.

Uvod

Novinarstvo se kot dejavnost in poklic odziva na politični, ekonomski, kulturni in tehnološki kontekst, kar pomeni, da se družbeni nanašalnik pojma novinarstvo spreminja od enega zgodovinskega obdobja do drugega, razlikuje od ene države do druge ter ločuje glede na akterje in njihove vloge v političnem in množičnokomunikacijskem sistemu. Reartikuliranje novinarstva se odraža tudi v njegovih normativnih transformacijah, kar je občutno predvsem ob večjih družbenih spremembah. V ta okvir lahko uvrstimo prehod iz državnosocialističnega sistema v demokratično ureditev zahodnega tipa ter sočasno uvajanje tržnih mehanizmov, vpeljevanje novih oblik upravljanja in dotok tujega kapitala kot porokov ekonomskega prestrukturiranja in politične pluralizacije ob koncu osemdesetih in na začetku devetdesetih let, kar je zaznamovalo razvoj novinarstva v državah Vzhodne in Srednje Evrope – tudi v Sloveniji (Splichal 1992). »Novo« novinarstvo se je začelo zgledovati predvsem po anglosaški novinarski tradiciji, ki je z zanemarjanjem kontekstualnih posebnosti postajala vodilo profesionalizacije »starih« novinarjev ter zgled »novi« novinarski kakovosti (Hallin in Mancini 2004). Preoblikovanje razmerij med družbeno elito, mediji in občinstvom je namreč močno povezano s spremembami v normativni samopercepciji novinarjev in s transformacijami novinarskih praks (Luthar 2004, 664). Novinarji v Sloveniji sebe ne razumejo več kot družbenopolitične delavce in tako redefinirajo svoje obveznosti: odmik od sodelovanja pri razvoju socialistične samoupravne družbe in premik k uresničevanju pravice javnosti do komuniciranja (Poler Kovačič 2004a). Občutne normativne spremembe v odnosu med novinarji, politiki in državljani med drugim sovpadajo s preoblikovanjem njihovih vlog in funkcij v novinarskem poročanju o politiki, kar ima lahko implikacije za številne procese v družbi. Zato se je pomembno vprašati, kako novinarji, politiki in državljani percipirajo poročanje o politiki in kako se v tem okviru razlikujejo med seboj, saj s prepoznavanjem interpretiranja funkcije novinarstva razkrivamo njegov status v političnih procesih. S pregledom normativnih vrst novinarstva, ki jih ločujemo glede na storitve, ki jih novinarji nudijo svojim odjemalcem, in s statistično analizo odgovorov med novinarji, politiki in državljani v članku poskušamo ugotoviti, katere funkcije novinarstva v očeh teh akterjev prevladujejo v poročanju o politiki v slovenskem novinarstvu.

Vprašanje funkcije novinarstva poleg sodobnih razprav o javni sferi (Dahlgren in Sparks 1991; McNair 2000; Gans 2003; Hardt 2003; Pinter 2005) prepleta dve pomembni veji debat v komunikacijskih, medijskih in novinarskih študijah. Prva se ukvarja z mediatizacijo politike, ki nakazuje na neločljivost delovanja politike od medijskih reprezentacij ter logike novinarskega dela in sporočanja (Schudson 2000; McNair 2000; Bennett 2003; Anderson in Ward 2007, Strömbäck 2008; Thussu 2009). Druga pomembna veja razprav izpostavlja krizo novinarstva kot kulturne prakse, ki temelji na njegovi vpetosti v ekonomsko-politične sponse in kulturni podrejenosti tehnološkemu razvoju ter prinaša vse težje ločevanje med novinarstvom in nenovinarstvom (Dahlgren 1993, 2009; Hardt 1996; McNair 2000; Poler Kovačič 2005). Prepletanje obeh vej razprav po eni strani nakazuje na instrumentalizacijo novinarstva, ki člane občinstva izključuje kot državljane in jih v sodobnem množičnokomunikacijskem sistemu vključuje pretežno kot pasivne potrošnike, kar zmanjšuje politično relevantno v pojmu novinarstva, ki je »dejansko

bila najpomembnejša značilnost novinarstva vse do nedavnega« (Splichal 2000, 48). Po drugi strani sodobne informacijske in komunikacijske tehnologije, ki omogočajo (bolj) dejavno sodelovanje državljanov v vseh oblikah komuniciranja ter obujajo idejo revitalizacije novinarstva in javne sfere (Dahlgren 1996; Sparks 1996; Deuze 2004; Nip 2006), »ne morejo preobraziti kulturne, politične in ekonomske kontinuitete« (Splichal 1997, 369). V tem okviru se zdi novinarstvo »brez pooblastil« (Gans 2003, 44), »izprijeno in nemočno« (Dahlgren 2009, 147) in z »nejasno prihodnostjo« (Tumber 2008, 14).

V tem turbulentnem dogajanju je funkcijo novinarskega poročanja o politiki vredno gledati skozi optiko novinarjev, politikov in državljanov, ki imajo v novinarskem procesu prepoznane prevladujoče vloge, iz njih izhajajočo odgovornost in specifično stališče pri interpretiranju družbenega dogajanja. S problemom, ki ga v slovenskem znanstvenem prostoru povezujemo predvsem z novinarsko profesionalizacijo, z etiko, identiteto, avtonomijo in izobraževanjem (Splichal 1988, 1992; Košir 2003; Poler Kovačič 1996, 2004a, 2005; Luthar 2004), se v besedilu ukvarjamo v treh delih. V prvem delu s presekom znanstvene literature razdelamo normativne vrste novinarstva, ki se kažejo glede na vrsto novinarskih storitev, ponujenih odjemalcem – predstavimo njihove glavne ideje, razvoj in kritiko. V drugem delu se lotevamo politične, ekonomske in kulturne kontekstualizacije prepoznanih vrst novinarstva v slovenskem novinarskem prostoru, v katerem je v zadnjih dveh desetletjih prišlo do normativnih premikov v funkcijah novinarstva in vlog novinarjev v družbi. Tretji del ponuja analizo odgovorov slovenskih političnih novinarjev, politikov in državljanov, ki smo jih zbrali v okviru evropskega raziskovalnega projekta *Political Communications Cultures in Western Europe*, s katero poskušamo prepoznati, katera vrsta novinarstva v očeh teh akterjev prevladuje v novinarskem poročanju o politiki in kje se pojavljajo razlike med anketiranci. Na podlagi tega si zastavljamo naslednja raziskovalna vprašanja: (1) Katere normativne vrste novinarstva prepoznavajo v komunikacijskih, medijskih in novinarskih študijah ter kako so se razvijale? (2) Kako se na podlagi dozdajšnjih raziskav in teoretskih premislekov kažejo v sodobnem slovenskem novinarstvu? (3) Katere vrste novinarstva se skozi prizmo anketiranih novinarjev, politikov in državljanov kažejo v poročanju o politiki v slovenskem novinarstvu? (4) Kako se vprašani novinarji, politiki in državljani razlikujejo v percepciji poročanja o politiki v slovenskem novinarstvu? Prepoznavanje normativnega razvoja novinarstva ter identificiranje razlik in podobnosti med naštetimi akterji so lahko okvir razumevanja njihovega delovanja in pričakovanj v novinarstvu in politiki. Lahko so izhodišče nadaljnjega teoretskega ukvarjanja z izzivi mediatizacije politike in krize novinarstva ter empiričnega raziskovanja teh in drugih vprašanj.

Normativne vrste novinarstva

Vrsta storitev, ki jo novinarji opravljajo za svoje odjemalce, se je z nastopom množičnih medijev v dvajsetem stoletju razširila. Presek znanstvenih del razkriva tekmujoče, a ne izključujoče »normativne vrste novinarstva« (Splichal 2000), »vloge novinarstva« (Hardt 1996), »pristope k novinarstvu« (Poler Kovačič 2005) oziroma »modele novinarstva« (Janowitz 1975/2008; Zelizer 2004; Strömbäck 2005; Anderson 2007), ki naj bi prispevali k demokratičnim procesom v družbi. Ti izhajajo iz normativnih funkcij množičnih medijev (Splichal 2002) ter predpisujejo normativna

vedenjska pravila novinarjev, pri čemer jih družita predpostavka o novinarski osvobojenosti od političnega omejevanja in tista o posedovanju kredibilnih dokazov za svoje delovanje. Hkrati normative vrste novinarstva implicirajo različne vloge politikov in državljanov, za katere se zdi, da so v politiki vselej postavljeni v (so)odvisen položaj z novinarji. Glede na vrsto storitev, ki jih novinarji opravljajo za svoje odjemalce, kar je, tako Splichal (2000, 48), »pomemben element v definicijah profesij,« prepoznavamo pet prepletajočih normativnih vrst novinarstva: posredovanje objektivnih informacij je konstitutivno za mediativno novinarstvo; (re)produkcija družbene moči in zagovarjanje interesov določenih skupin za odvetniško novinarstvo; vzgojno, izobraževalno in kritično sporočanje za razsvetljensko novinarstvo; zabavanje odjemalcev z novinarskimi vsebinami je značilno za razvedrilno novinarstvo; spodbujanje deliberacije z novinarskim delovanjem v skupnosti in med državljani ter identificiranje problemov in predlaganje rešitev za komunitaristično novinarstvo.

Mediativno novinarstvo

Mediativno novinarstvo predpostavlja iskanje objektivnosti ter uresničevanje ostre delitve med »dejstvi« in »mnenji« v novinarskem sporočanju (npr. Janowitz 1975/2008, 45, 46; McNair 1998, 68; Iggers 1999, 61–63; Splichal 1997, 358; 2000, 50, 51; Poler Kovačič 2005, 158–161). V okviru te normative vrste novinarstva, ki jo imenujejo tudi odbiralniški model (angl. *gatekeeping model*), so novice opredeljene kot »nekaj zunanjega glede na novinarja in od njega neodvisnega« (Glasser 1992, 159), pri čemer novinar odbira iz množice informacij ter pošteno, celovito, nepristransko in uravnoteženo poroča o novicah ali jih s komentiranjem postavlja v določeno politično, ekonomsko in kulturno perspektivo. Novinarstvo v tem okviru predpostavlja veliko občinstvo in znotraj njega »prej reaktivne kot proaktivne državljane« (Anderson 2007, 47) ter svojo vlogo v javni sferi utemeljuje na sposobnosti odjemalcev, da ločeno presojujejo o informacijah, ki jih razpršujejo novinarji, in na podlagi tega delujejo (Janowitz 1975/2008, 48). Anderson (2007) in Strömbäck (2005) mediativno novinarstvo povezuje z modelom kompetitivne demokracije, ki deluje podobno kot trg dobrin, na katerem politične alternative ponujajo storitve in produkte volivcem. Ti delujejo kot kupci in z glasovi kupujejo produkte, ki jim najbolj ugajajo (Strömbäck 2005, 334). Državlani, od katerih se normativno pričakuje le participacija na volitvah, in ne participacija v javni sferi, za to potrebujejo »objektivne« informacije, ki jih nudijo novinarji mediatorji (Anderson 2007, 47). Do tega modela, ki ga novinarji v različnih državah različno razumejo (Donsbach in Klett 1993), je skeptičen že Lippmann (1922/1999), ki je prepričan, da množični mediji nikdar ne bodo mogli prevzeti informacijske vloge v odločanju, ker ne podajajo »resnic«, ampak prodajajo »novice«, ki temeljijo na stereotipizaciji in površinskosti ter standardizaciji in racionalizaciji novinarske produkcije.

Mediativno novinarstvo se je uveljavilo na začetku dvajsetega stoletja predvsem z vzponom novinarske objektivnosti kot »strateškega rituala« (Tuchman 1972/2008) najprej v Združenih državah Amerike (Høyer in Pöttker 2005), nekoliko pozneje s posebnostmi v Zahodni Evropi (Donsbach in Klett 1993) in ob koncu stoletja v politično, ekonomsko in kulturno specifičnih družbenih kontekstih v postsocialističnih državah Srednje in Vzhodne Evrope – tudi v Sloveniji (Splichal 1992). V zgodovini novinarstva ni enotne razlage, zakaj je novinarska objektivnost

prodrla v novinarstvo ter z vstopom v nacionalne in mednarodne (samo)regulacijske dokumente in novinarske šole postala pogon ideje profesionalizacije novinarstva v demokracijah zahodnega tipa. Nekateri avtorji vzrok iščejo v uveljavitvi telegrafa v novinarskem sporočanjškem procesu, ker da je silil v kratka, po pomembnosti hierarhizirana besedila in posledično v objektivizacijo upovedovanja. Poleg tega, večkrat zavrnjenega tehnološkodeterminističnega pogleda (Schudson 2005) v sodobnih pristopih so nekateri prepričani, da je na konstrukcijo objektivnosti najbolj vplival komercialni imperativ. Tiskovne agencije naj bi namreč na začetku prejšnjega stoletja novice »prodajale« različnim medijskim hišam s kompleksno lastniško strukturo in z različnimi političnimi nagnjenji (Glasser 1992, 177; Bennett 2003, 196; Høyer 1996, 74), novinarji pa naj bi pisali za več časopisov in tako rabili skupni okvir (Schiller 1981, 76). Kot glavni vzrok nekateri omenjajo željo po legitimizaciji profesionalnega statusa novinarjev z zatonom »političnega« tiska ob koncu devetnajstega stoletja in z vzponom širšega kulturnega gibanja »znanstvenega naturalizma« (Ettema in Glasser 1998, 65; Splichal 2000, 50, 51). S tem naj bi poskušali zadovoljiti heterogen bralski krog in posledično povečati oglaševalske dohodke (Høyer 1996, 74; Splichal 1997, 358; Splichal 2000, 51). Predvsem medijski lastniki – in ne novinarji – so bili tisti, ki so spodbujali objektivizacijo novinarstva (Hardt in Brennen 1995).

Kritiki mediativnega novinarstva in načela novinarske objektivnosti poudarjajo, da ta vrsta predvsem s favoriziranjem uradnih virov in z odvisnostjo od informacijskih subvencij reproducira razmerja politične, ekonomske in kulturne moči v družbi in tako prinaša paradoks novinarske objektivnosti – stremljenje k nepristranskosti pod masko novinarske objektivnosti gradi pristranskost (Merritt 1995; Rosen 1996; Glasser 1999; Iggers 1999). Z omejevanjem predstavljanja mnenj na »poročanje o dejstvih« pa omejuje dostop državljanov do medijev v dobro nosilcev družbene moči, poudarja Splichal (1997, 358). Avtor hkrati opozarja (prav tam), da zavezanost novinarski objektivnosti vodi do tega, da je umetno aranžiran dogodek, ki je namenjen izključno javnemu izražanju mnenja ali oblikovanju javne podobe (npr. novinarska konferenca, predvolilna kampanja, strankarska konvencija), »dejstvo« in poročanje o njem – novica, medtem ko je neposredna posameznikova (npr. novinarjeva) izjava – »mnenje«.

Odvetniško novinarstvo

Odvetniško novinarstvo predpostavlja informirane novinarje, katerih naloga je interpretirati družbeno dogajanje in ponujati smernice, kako v tem okolju delovati (Janowitz 1975/2008, 46–48; Splichal 2000, 48–51; Waisbord 2000, 8–10; Zelizer 2004, 154; Anderson 2007, 44). Heterogenost te normativne vrste novinarstva razkrivajo izrazite razlike med odvetniškim novinarstvom v različnih tradicijah novinarstva dvajsetega stoletja: na primer v Združenih državah Amerike je tradicionalno vezano na individualizirano novinarsko izražanje mnenj, utemeljeno na »razpršeni ideologiji« in »nastrojeno proti avtoritetam« (Janowitz 1975/2008, 48); v novinarski tradiciji Zahodne Evrope (v Italiji, Franciji, Veliki Britaniji) in skandinavskih državah (na Švedskem, Danskem, Norveškem) novinarska mnenja eksplicitno izražajo stališča organizirane politike – na primer političnih strank in njihovih struj (Zelizer 2004, 154); v marksistično-leninistični tradiciji nekdanjih socialističnih držav v Srednji in Vzhodni Evropi pa so novinarji propagandisti, agitatorji in organizatorji

ljudskih množic neposredno odgovorni partijskim voditeljem (Splichal 2000, 50).

Kljub tej raznolikosti lahko govorimo o enotni normativni vrsti, v okviru katere se novinar v grobem zavzema za uresničevanje določenega cilja in kot odvetnik deluje za dobro določenih skupin državljanov. Če izvzamemo marksistično-leninistični pristop, se je odvetniško novinarstvo oblikovalo kot odziv na omejitve mediativnega novinarstva, ki s smernicami novinarske objektivnosti v svojem sporočanju zanemarljivo določene družbene perspektive. Spodbujanje odvetniškega novinarstva v različnih političnih, ekonomskih in kulturnih kontekstih lahko razumemo kot odmik od ideje profesionalizacije novinarstva, utemeljene predvsem na »objektivnem poročanju o dejstvih«, in ga deloma lahko vidimo tudi kot »politično dejanje«, ugotavlja Janowitz (1975/2008, 48). Ta normativna vrsta novinarstva po ocenah nekaterih (Anderson 2007, 44) z delovanjem novinarjev odvetnikov predstavlja najboljši način, kako volivce (ponovno) vključiti v aktivno participacijo v političnih procesih, kar bi po njihovo »okrepilo demokracijo«. Novinar mora biti odvetnik predvsem tistim, ki v medijskih reprezentacijah nimajo svojega predstavnika, in izpostavljati posledice morebiti porušenega oblastnega ravnotežja, pravi Janowitz (1975/2008, 46). Ideje odvetniškega novinarskega sporočanja Strömbäck (2005) povezuje z modelom participativne demokracije, ki predvideva participacijo državljanov v javnem življenju, delovanju v skupnosti in vzajemno reševanje skupnih problemov. Tovrstno javno delovanje pa naj bi bilo utemeljeno na idejah, ki jih ločeno od državljanov v njihovem imenu zagovarjajo novinarji odvetniki. Kritiki (Anderson 2007, 44) izpostavljajo, da tak prehod iz pasivne v aktivno participacijo predpostavlja, da državljani na podlagi »objektivnih« sporočil niso sposobni oblikovati alternativnih pogledov na družbeno dogajanje, in odjemalcem novinarskih sporočil normativno jemlje sposobnost neodvisnega mišljenja in državljanske participacije.

Razsvetljensko novinarstvo

Storitev, ki jo razsvetljensko novinarstvo nudi odjemalcem, je »vzgojno, izobraževalno in kritično sporočanje«, piše Splichal (2000, 48). Razsvetljensko novinarstvo v temelju obravnava novinarstvo kot poklicanost: poudarek je na izobraževanju in oblikovanju kritične zavesti, novinarji pa predstavljajo del »progresivnih družbenih sil« (Splichal 1992, 93). Ta normativna vrsta, ki ima v jedru vprašanje družbene moči, predvideva, da novinarstvo ni samo posredovalec informacij, ampak da prevzema vlogo varuha demokracije. Razsvetljensko novinarstvo, ki se je kot norma razvilo predvsem v demokracijah zahodnega tipa, namreč predpostavlja, da novinarji razkrivajo zlorabe politične in ekonomske moči na strani njenih nosilcev in soustvarjajo oblast. Najbolj znani različici tovrstnega kritičnega novinarstva v dvajsetem stoletju sta poročanje o diskriminiranih posameznikih na začetku stoletja (angl. *muckraking journalism*) in preiskovalno novinarstvo (angl. *investigative reporting*) ob koncu prejšnjega stoletja, ki se je z aktivnim novinarskim preiskovanjem lotevalo nepoštenih in podkupljivih elit (npr. Splichal 2000, 48–50; Kovach in Rosenstiel 2001, 112–118; Zelizer 2004, 147; Anderson 2007, 42–44).

Ta model novinarstva kljub nekaterim zgodovinskim normativnim odklonom in transformacijam (Waisbord 2000/2008) idejno izhaja iz konceptov četrtega stanu (angl. *Fourth Estate*), četrte veje oblasti (angl. *Fourth Power*) in t. i. psa čuvaja (angl. *Watchdog*), ki so se oblikovale ob koncu 18. stoletja in pozneje v 19. stoletju in so

»prej krilatice kot pojmi razvitih teorij« (Splichal 2000, 49). Kljub temu izpostavljajo pomembna vprašanja, ali novinarji soustvarjajo oblast in ali v oblasti sodelujejo ter kako to počnejo. Čeprav četrti stan, četrta veja oblasti in pes čuvaj niso identični pojmi, sta jim skupni dve pomembni značilnosti (Splichal 2002, 9–11): prvič, koncepti predvidevajo, da je meja med novinarji in preostalim prebivalstvom ostro postavljena, čeprav novinarjev ne definirajo nujno kot elite; drugič, ideje pripisujejo neodvisnost množičnih medijev od nadzora in jim dajejo moč nadzorovati druge – ne predvidevajo pa odgovora na vprašanje, kdo nadzira nadzornike. Ob tem Splichal (prav tam) in Hardt (1996, 23; 2003, 78) opozarjata, da četrti stan, četrta veja oblasti in pes čuvaj izločujejo koncept odgovornosti medijev, kar odpira vprašanja, v kakšnem odnosu so mediji do javnosti, drugih vej oblasti in med seboj ter čigavim interesom primarno služijo. Izhodišča razsvetljskega novinarstva torej, kot piše Splichal (2002, 11), »moč medijev 'osvobaja' od odgovornosti ter občinstvo zvaja na pasivne potrošnike«, zato to normativno vrsto Anderson (2007) in Strömbäck (2005) povezujeta predvsem z modelom proceduralne demokracije, ki predvideva zelo majhno aktivnost državljanov v družbenem življenju in temelji predvsem na zahtevi, da oblast in državljani spoštujejo pravila in procedure v uveljavljenem tipu demokracije.

Tovrstno kritično novinarstvo je utemeljeno na mitu četrte veje oblasti, četrtega stanu ali psa čuvaja, ugotavlja Hardt (1996, 23), vendar praks, ki jih predvideva, zaradi vpetosti v politične, ekonomske in kulturne sponse le težko uresničuje. Gans (2003, 81) tako piše, da novinarji, ko opravljajo funkcijo psov čuvajev, želijo predvsem »kaznovati podleže«, manj pa se ukvarjajo s sistemskimi, z neosebniimi pomanjkljivostmi. McNair (1998, 118), Kovach in Rosensteil (2001, 112) ter Hardt (2003, 78) tudi poudarjajo, da je podoba nadzorne funkcije novinarjev zlorabljena v namene delovanja na konkurenčnem medijskem trgu in za interese lastnikov v boju za občinstvo. V tem kontekstu Bennett (2003, 7) izpostavlja zadržanost lastnikov do preiskovalnega in kritičnega delovanja novinarstva, saj predstavlja veliko finančno breme in pritiske nosilcev moči – novinarji ga zato manj povezujejo s svojo funkcijo v družbi kot v preteklosti.

Razvedrilno novinarstvo

Razvedrilno novinarstvo zabavno funkcijo novinarjev postavlja ob bok informiranju in interpretiranju družbenega dogajanja s ciljem doseganja čim širšega kroga občinstva (Splichal in Sparks 1994, 26–28; McNair 2000, 3, 4; Splichal 2000, 51, 52; Örnebring in Jönsson 2004, 283–295; Dahlgren 2009, 153–155; Gans 2009, 17–22; Thussu 2009, 1–10). Polarizacija med novinarstvom in razvedrilom je ena od temeljnih premis v raziskovanju novinarstva ter ena od glavnih ločnic med strogimi in liberalnimi znanstvenimi opredelitvami novinarstva, ki jih prepoznavata Splichal in Sparks (1994, 51, 52). Temeljni kamen sodobnega razvedrilnega novinarstva ter njegovih ameriških predhodnikov tiska za en peni (angl. *penny press*) in rumenega novinarstva (angl. *yellow press*) je popularizacija, ki je medijska oziroma novinarska strategija za pridobivanje čim večjega občinstva in tako med drugim spodbuja poenostavljanje, dramatizacijo, emocionalnost in vizualno privlačnost (McNair 1998, 120–122; Örnebring in Jönsson 2004, 284; Thussu 2009, 7, 8).

Razvedrilno funkcijo so po drugi svetovni vojni začeli vključevati v običajne definicije novinarstva – predvsem z vzponom televizije so »novinarji postali ujet-

niki razvoja novinarstva kot razvedrila za množice» (Splichal 2000, 51, 52). Razlike med ameriškim in evropskim razvedrilnim novinarstvom so v dvajsetem stoletju izhajale iz razlik v razumevanju (de)regulacije, privatizacije medijskega trga in idej javnega servisa, ki se v zadnjih desetletjih z globalizacijo in s komercializacijo medijskih sistemov zabrisujejo, kar po Thussu (2009, 8) prinaša zlivanje razvedrilne novinarske kulture in nastanek »globalne sfere infozabave«. Novinarsko ponujanje zabave odjemalcev potrjuje Bennettovo (2003, 11) razumevanje novinarstva kot spreminjajoče se entitete, ki jo oblikujejo komercialni imperativ, dovršena uporaba komunikacijskih tehnologij politikov in njihovih svetovalcev ter razvedrilne navade državljanov. Ob koncu dvajsetega stoletja je razvedrilno novinarstvo prevladalo »klasično« novinarstvo, ugotavlja Splichal (2000, 52) in poudarja, da se obe vrsti novinarstva v prihodnosti sicer lahko še naprej razvijata kot dela novinarstva, lahko pa tudi kot dve različni »profesiji«: »Na eni strani bo novinar 'tehnik' posredovanja razvedrilnih sporočil, na drugi strani pa strokovnjak na določenem področju, ki bo prej spominjal na raziskovalca.«

V medijskih in novinarskih študijah lahko prepoznavamo dva pristopa k vprašanju vstopanja zabavnih vsebin in načinov reprezentiranja v novinarstvo oziroma popularizacije novinarstva. Prvi pristop na popularizacijo gleda predvsem skozi prizmo tabloidizacije, »ekstremna popularizacije« (Dahlgren 2009, 155). Težko opredeljive pojave infozabave (angl. *infotainment*), tabloidnih časopisov in teletabloidov v tem okviru razumejo kot katalizatorje, ki s senzacionalizmom, trivializacijo, poenostavljanjem in z »morbidno radovednostjo« (Franklin 1997, 3) »poneumljajo« (McNair 2000, 3) ter, kot pišeta Örnebring in Jönssonova (2004, 283, 284), predstavljajo »grožnjo demokraciji, spodbujajo cinizem in zmanjšujejo interes za politiko, ker se izogibajo pravim političnim vprašanjem v prid površinskim političnim škandalom«. Njihove očitke, da razvedrilno novinarstvo *per se* odjemalce nagovarja predvsem kot potrošnike in jih zanemarja kot državljane (Thompson 1995, 74), nasprotniki zavračajo s tezami, da odpor proti oblikam razvedrilnega novinarstva zgodovinsko izhaja predvsem iz neskladja z okusi družbenih elit in nosilcev oblasti (Örnebring in Jönsson 2004, 289–295). Nekateri z uveljavljanjem razvedrilnega novinarstva pišejo o »alternativni javni sferi« in o »drugem v novinarstvu« (prav tam), ki s popularizacijo učinkoviteje prikazuje neuspešnost družbenih institucij in izpostavljanje vprašanj, ki so vitalnega pomena za javnost. V tem kontekstu Dahlgren (2009, 155) piše o »pozitivni popularizaciji«, ki lahko z uporabo privlačnejšega reprezentiranja razširja javno sfero, ljudem daje občutek vključenosti v družbo in spodbuja javno razpravo. Čeprav vključevanje razvedrilne funkcije v novinarstvo lahko povzroči negativne posledice, Gans (2009, 26, 27) zaključuje, da moramo v popularizaciji novinarstva vendarle iskati pogonsko kolo državljanske participacije.

Komunitaristično novinarstvo

Komunitaristično novinarstvo predpostavlja vlogo novinarstva kot katalizatorja javne razprave, ki spodbuja participacijo državljanov, vzajemno povezovanje družbenih sektorjev ter deliberativno identificiranje problemov skupnosti in njihovo reševanje. Pri tem mesto novinarja ni niti pri posamezniku niti pri skupnosti, temveč v razmerju njune vzajemnosti (Merriitt 1995; Rosen 1996; Craig 1996; Glasser 1999; Poler Kovačič 2003a; Nip 2006). Znotraj komunitarističnega normativnega modela

so se razvili različni pristopi, kot so javno novinarstvo (angl. *public journalism*), državljansko novinarstvo (angl. *civic journalism*), skupnostno novinarstvo (angl. *community journalism*) in pogovorno novinarstvo (angl. *conversational journalism*), za katere so kljub različnim teoretskim izhodiščem značilni skupni miselni odmihi od »klasičnega« novinarstva: od omejene naloge »pripovedovanja novic« k širšemu poslanstvu prispevanja k javnemu življenju; od novinarjeve »vzvišenosti« k »pravičnemu« udeleževanju v javnem življenju; od opisovanja, kako »gre kaj narobe« h kako gre »lahko prav«; od obravnavanja članov občinstva kot potrošnikov k dejavnim akterjem v demokratičnih rešitvah javnih problemov (Merriitt 1995, 113, 114).

Gibanje, ki se je zavzemalo za povezovanje idej komunitarizma in novinarstva, se je v Združenih državah Amerike začelo sredi osemdesetih let, okrepilo v devetdesetih in se danes izraža predvsem s posamičnimi novinarskimi projekti za spodbujanje demokratičnih procesov v majhnih krajih – predvsem pred volitvami (Gans 2003, 36). Anderson (2007) in Strömbäck (2005) komunitaristično novinarstvo povezuje z idejami deliberativne demokracije, ki temelji na spodbujanju racionalne, odkrite in enakopravne javne razprave in se »odmika od realnosti vsakodnevnega življenja, tako da jo lahko težko sprejmemo kot alternativo v praksi« (Anderson 2007, 47). V tem kontekstu Splichal (1997, 359) gibanje javnega novinarstva in sorodnih konceptov povezuje z Deweyjevimi razmišljanji o povezovanju znanosti, tiska in medosebnega komuniciranja pri oblikovanju »velike skupnosti« (Dewey 1927/1999, 110–130). Problemi so v jedru enaki, piše Splichal (1997, 359), saj ključno vprašanje ostaja, kako agregirati lokalna posvetovanja državljanov na nacionalni ali celo globalni ravni. Analiza novinarskih poskusov udejanjanja teh pragmatističnih idej kaže, piše Iggers (1999, 149–151), da je težko preseči ozke lokalne okvire in da deliberacija ni dovolj. Za učinkovito javno razpravo je po njegovo potreben odziven politični sistem. Spodbujanje javnosti, da sodeluje v javni razpravi v kontekstu, v katerem je malo možnosti, da bo prinesel konkretne spremembe, prinaša tveganje, da se povečata cinizem in nezadovoljstvo (Iggers 1999, 150, 151). Poleg tega Gans (2003, 37) opozarja, da so časopisne hiše v velikih mestih močno zadržane do idej komunitarističnega novinarstva, češ da ogrožajo novinarsko objektivnost in medijsko avtonomijo ter prestopajo mejo med novinarstvom in politiko, medtem ko so nekateri ameriški lokalni časopisi zlorabili te ideje z namenom krepitve poslovnih vezi in dviganja naklade.

Komunitaristično novinarstvo je z vzponom interneta prešlo v drugo fazo, piše Nip (2006), v kateri se deliberativna razprava spodbuja v kibernetskem prostoru. Z razširitvijo blogov in drugih preprostih načinov (so)ustvarjanja sporočil na spletu se je skoval koncept novega državljanskega novinarstva (angl. *citizen journalism*), ki pod vprašaj postavlja tradicionalno novinarstvo množičnih medijev in središčno vlogo novinarja v novinarskem sporočanju. Splichal (2000, 48) tako ugotavlja, da so meje med novinarstvom in nenovinarstvom postale še bolj nejasne: v spletu namreč milijoni obiskovalcev neprekinjeno ustvarjajo, poustvarjajo in posredujejo informacije. »Kibernetška javna sfera« (Dahlgren 2009, 153) sicer odpira možnosti politične participacije državljanov in javnega razpravljanja, toda revitalizacijo javne sfere in udejanjanje idej novinarstva zavira »normalizacija kibernetskega prostora« (Resnick 1998), ki z vstopanjem političnih, ekonomskih in kulturnih oblastnih razmerij prinaša zamiranje dialoških prostorov ter zapiranje poti iz krize novinarstva.

Družbena določenost normativnih predpostavk novinarstva

Odločitev, ali delovati kot »nepriistranski« opazovalec političnega življenja, kot odvetnik zagovarjati določene interese, kot pes čuvaj nadzirati politike in druge nosilce moči, kot zabavljač z informacijami zabavati člane občinstva ali kot katalizator delovati med državljanom in skupnostjo ter spodbujati deliberacijo, je ključna pri identificiranju vloge novinarstva, saj, kot ugotavlja Zelizerjeva (2004, 158), »vsaka od naštetih možnosti odločilno vpliva na tónor demokratičnega sveta, ki nas obdaja«. Toda odgovor ni tako preprost. S pregledom literature smo razkrili polimorfnost normativnih vrst novinarstva in njihovo transformativnost na podlagi spreminjajočega se političnega, ekonomskega, tehnološkega in kulturnega konteksta. Kljub temu lahko v prepoznanih normativnih okvirih glede na vrste novinarstva ločujemo različne prevladujoče vloge novinarjev, politikov in državljanov v novinarskem sporočanju in v družbi nasploh. Od specifičnega družbenega konteksta je odvisno, katere normativne predpostavke prevladujejo in kako se v novinarstvu udeležujejo. Več modelov novinarstva oziroma njihovih dimenzij se poleg tega lahko uveljavlja hkrati. Zato nekateri avtorji (Dahlgren 1993, 1996, 2009; McManus 1994; Poler Kovačič 2004b, 2005), izhajajoč iz predpostavke o ločevanju med mnenji in dejstvi, sliko poenostavljajo in prepoznavajo eno paradigmo, ki jo imenujejo normativno novinarstvo, visokomodernistična ali klasična paradigma novinarstva. Postavljajo jo na temelju tradicionalnih liberalnih idealov demokracije in državljskih pravic ter povezujejo predvsem elemente mediativnega in razsvetljskega novinarstva. Odvetniško funkcijo v novinarskem sporočanju omejujejo na normativno ločevanje med dejstvi in mnenji, medtem ko je komunitaristično novinarstvo predstavljeno zgolj kot vir idejne revitalizacije novinarstva, in ne kot resna alternativa uveljavljenim novinarskim praksam. Visokomodernistično novinarstvo ima namreč vlogo zagotavljanja poročil in analiz dogodkov in procesov heterogenemu občinstvu državljanov s »skupno kulturo javnosti« (Dahlgren 1996, 62), novinarji pa s točnim in z nepristranskim prikazovanjem družbene realnosti, ki naj bi obstajala neodvisno od pripovedovanja o njej in od novinarskih institucij. S tem služijo »javnemu dobremu« in »javnemu razsvetljevanju« (McManus 1994, 24, 184) ter predstavljajo »integrativno silo« in »temelj javne razprave« (Dahlgren 1996, 62). Hkrati ti avtorji pišejo o krizi in zamiranju te paradigme ter prevladi »tržnega novinarstva« (angl. *market-driven journalism*), ki je rezultat novinarske vpetosti v politično-ekonomske sponne in podrejanja razvedrilne funkcije komercialnim imperativom v medijskem in novinarskem delovanju.

Vrste novinarstva in slovensko novinarstvo

Medtem ko je bila normativna funkcija novinarstva v socializmu predvsem razsvetljska (vzgojna, izobraževalna in kritična), dejansko pa odvetniška (reprodukcija družbene moči), postane normativna funkcija v novi slovenski državi predvsem mediativna: osrednja normativna naloga medijev je posredovanje »objektivnih« informacij (Luthar 2004, 665). Mediativno novinarstvo in z njim novinarska objektivnost je postala temeljni kamen identitete slovenskega novinarstva (Luthar 2004; Poler Kovačič 2004a). Čeprav je osrednja normativna funkcija novinarjev v tem kontekstu posredovanje »dejstev« in njihovo ločevanje od »mnenj« v dobro državljanov kot nosilcev komunikacijskih pravic, slovenska novinarska praksa,

tako Poler Kovačičeva (2004a, 108), vzbuja dvome o identiteti, kot je normativno določena in kodificirana. Splichal (1992, 78, 85, 86) tudi izpostavlja, da na začetku devetdesetih let v postsocialističnih državah običajno bolj cenijo kolumniste, esejiste in uvodničarje kot poročevalce ter da je prevladujoča praksa še vedno odvetniško novinarstvo, ki podpira interese vladajočih elit. Hkrati se takrat pojavljajo očitne težnje k razvoju tako komercialnega kot kritičnega novinarstva. Medtem ko se prvo v celoti sklada s privatizacijskimi prizadevanji, ugotavlja Splichal (1992, 79), drugo učinkuje mnogo kontroverznejše, saj je praviloma povezano s »pristranskim« in (ali) z raziskovalnim novinarstvom, ki je kritično do vladajočih družbenih elit (Splichal 1992, 79). Normativnimi premiki v novinarski samopercepciji, spremembe v ustvarjanju politične legitimnosti, ki transformira odnos med politiko, novinarji in državljani, ter sočasna komercializacija množičnega komuniciranja namreč prinašajo redukcijo medijske tematizacije strukturnih problemov na individualne motivacije, ki se kažejo v pojavih človeških zgodb (angl. *human interest stories*) in tematizaciji zasebnosti javnih osebnosti ter upovedovanju politike kot sosledja škandalov (Luthar 2004, 664). Z vpenjanjem novinarstva v tržno gospodarstvo, s preurejanjem politično-ekonomskih odnosov in povečanjem rutiniziranosti novinarskega dela se, pišejo nekateri avtorji (Košir 2003; Poler Kovačič 2004a; Poler Kovačič in Erjavec 2004; Luthar 2004), odgovornost do medijskih lastnikov in nosilcev družbene moči postavlja pred odgovornost do državljanov, kar močno zaznamuje novinarske procese. V ta okvir postavljamo ugotovitve, do katerih je prišla Poler Kovačičeva (2004a, 2005), ki poudarja, da je v slovenskem novinarstvu zasidran model tržnega novinarstva, v katerem namen sporočevalca ni zagotoviti javnosti, kar potrebuje, ampak ponuditi občinstvu, kar (domnevno) hoče. V slovenskih medijskih in novinarskih študijah avtorji prepoznajo predvsem negativne posledice popularizacije in vstopanja razvedrilne funkcije v novinarstvo (Košir 2003; Luthar 1998; Poler Kovačič 2004a, 2004b, 2005), kar je bilo v novinarstvu prejšnjega sistema »nedvomno manj razširjeno« (Splichal 1992, 94). Popularizacija novinarstva na podlagi naštetih študij prinaša predvsem senzacionalizem, dramatizacijo, trivializacijo in poenostavljanje, ki so v službi »javne radovednosti« potrošnikov medijskih vsebin, in ne zadovoljevanja »javnega interesa« državljanov (Poler Kovačič 2004a, 96). V tem okviru prihaja v slovenskem novinarstvu do negativne popularizacije, ki je osnova sprevračanja vloge novinarja mediatorja, novinarja odvetnika, novinarja razsvetljevalca in novinarja deliberatorja – od tistega, ki dela za dobro državljanov, k tistemu, ki dela za dobro potrošnikov.

V analizi popularizacije slovenskih televizijskih novic Luthar (1998) prepoznava, da profesionalna ideologija temelji na konceptu referencialnosti: »Novinarstvo naj bi zgolj nepristransko opisovalo dogajanje v realnosti, gledalci 'dnevnikar' pa v novicah gledali zgolj posnetek minulega dne« (Luthar 1998, 10). Z interpretacijo televizijskega voditelja kot »nacionalne figure« in »zastopnika interesa navadnih ljudi« pa avtorica implicira na njegovo odvetniško funkcijo v popularnem televizijskem novinarstvu. Podobno ugotavlja Poler Kovačičeva (2003b; 2005, 38, 39), ki v slovenskem novinarstvu s pojavom »kvazipreiskovalnega novinarstva« prepoznava negativno popularizacijo razsvetljskega novinarstva ter sprevračanje njegovih nadzorne, vzgojne in izobraževalne funkcije v neutemeljeno obtoževanje. Košir (1994, 16) piše, da komercializacija množičnih medijev uveljavlja trend »preiskovalnega novinarstva za vsako ceno«, kar pomeni, da novinarsko upovedovanje

škandalov in pojav afer nista primarno povezana z zahtevo po »resničnosti« kot s temeljno postavko, ampak je bistvena (po pričakovanjih čim dobičkonosnejša) medijska objava, ne glede na »resničnost« informacij (Poler Kovačič 2005, 40, 41). V okvir negativne popularizacije vrst novinarstva in sprevečanja njihovih funkcij spada tudi pojav »kvazidržavlanskega novinarstva« (Poler Kovačič in Erjavec 2008). Gre za obliko tržnega novinarstva, ki v komercialne namene zlorablja komunitaristične ideje in interaktivne zmožnosti sodobnih tehnologij. V zadnjih nekaj letih so se sicer v slovenskih medijskih in komunikacijskih študijah okrepile ideje komunitarističnega novinarstva (Poler Kovačič 2003a; Vobič 2007; Oblak Črnič 2007; Poler Kovačič in Erjavec 2008), ki ostajajo na ravni normativnih premislekov in kot smerokazi idejne revitalizacije novinarstva običajno ne prodirajo med slovenske urednike in novinarje.

Na podlagi pregleda literature avtorjev slovenskih komunikacijskih, medijskih in novinarskih študij težko prepoznamo prevladujoče storitve, ki jih slovenski novinarji nudijo odjemalcem. V normativni samopercepciji slovenskih novinarjev prevladujejo ideje mediativnega in razsvetljskega novinarstva oziroma klasične ali viskomodernistične paradigme, ki novinarje, politične akterje in državljane uokvirjajo kot člane skupin, ki bolj kot ne ločeno vstopajo v politične procese in imajo predpisane vloge v novinarskem sistemu. Raziskovanje novinarskega dela in sporočanja kaže, da si medijske hiše v reprezentacijah družbenega dogajanja in samoreprezentacijah novinarjev sposojajo dimenzije vseh petih prepoznanih vrst in sprevečajo funkcije novinarjev v skladu s tržnimi cilji, ki so običajno postavljeni pred novinarske.

Pogledi političnih novinarjev, politikov in državljanov na novinarstvo

Novinarji, politiki in državljani imajo v sistemu množičnega komuniciranja različne funkcije, zato različno pristopajo k vprašanju, »kako lahko novinarstvo pomaga državljanom razumeti svet okoli njih, razpravljati o njem in sprejemati odločitve, kako v njem delovati« (Dahlgren 1993, 1). Novinarje, politike in državljane razumemo kot akterje, ki z različnih stojišč pristopajo k razumevanju novinarstva in njegove funkcije v družbi (Splichal in Sparks 1994, 17–19; Bennett 2003, 6–9; Zelizer 2004, 13–45). Poleg znanstvenih definicij, s katerimi smo se ukvarjali prej, tako Splichal in Sparks (1994, 19–26) prepoznavata definicije novinarjev in tiste, ki jih postavljajo politični akterji. Samopercepcija novinarjev temelji predvsem na opredelitvah, ki jih ponujajo novinarske organizacije, združenja oziroma društva ter določajo nacionalni in mednarodni samoregulacijski dokumenti, ter na ločevanju od drugih dejavnosti v množičnem komuniciranju – predvsem od odnosov z javnostmi. Politični akterji, ugotavljata avtorja (prav tam), pa se ukvarjajo s poskusi določanja pravic in dolžnosti novinarjev, kar pomeni tudi poskus natančnega in sistematičnega opredeljevanja, kdo je dejanski nosilec teh pravic. Kako državljani razumejo novinarstvo oziroma njegovo funkcijo v družbi, uokvirjajo storitve, ki jih kot odjemalci sprejemajo od novinarjev, in določa zaupanje v informacije, na podlagi katerih participirajo v političnem življenju in javnem komuniciranju nasploh (Bennett 2003, 6–10; Gans 2003, 33–35). V času sodobne krize novinarstva kot kulturne prakse in prevladujočih procesov mediatizacije politike ter sočasno komercializacije in poblagovljenja javnega komuniciranja (McNair 2000, 7) je zaupanje v medije in

politiko nizko (Gans 2003, 33–35), kar pomembno vpliva na delovanje novinarjev, politikov in državljanov ter njihov odnos do medijev in novinarstva. Pri tem moramo upoštevati, piše Carey (1999, 53), da se mediji, politika in javnost v tem okviru vzajemno konstituira; ustvarjajo prostore in vloge v odnosih drug do drugega, in ko se simbioza z odpovedjo enega od členov konča, sistem razpade.

Vzorec, metodologija in spremenljivke

V statistični analizi podatkov, zbranih med slovenskimi političnimi novinarji, politiki in njihovimi predstavniki za odnose z javnostmi ter državljani, izhajamo iz predpostavke, da gre za akterje, ki imajo različne vloge in funkcije v javnem komuniciranju in naj bi posledično različno interpretirali novinarsko poročanje o politiki. Podatki med novinarji in politiki so bili zbrani v okviru mednarodnega raziskovalnega projekta *Political Communications Cultures in Western Europe* (Splichal 2009). Zanimajo nas odgovori na vprašanja iz sklopa novinarskega poročanja o politiki, ki se jih lotevamo z vidika diskriminantne analize. Z njo nameravamo poiskati tako linearno kombinacijo merjenih spremenljivk, da bodo vnaprej določene skupine – v našem primeru so to politični novinarji, politiki in državljani – med seboj čim različnejše, napaka pri razvrščanju enot v te skupine pa čim manjša. Z diskriminantno analizo bomo tako iskali tiste razsežnosti zbranih podatkov, ki kar najbolj pojasnjujejo razlike v percepciji novinarskega poročanja o politiki med temi tremi vzorci, ki jih bomo interpretirali skozi prizmo prej predstavljenih petih normativnih vrst novinarstva in družbenega konteksta sodobnega slovenskega novinarstva. Zelizerjeva (2004, 13) piše, da se rado zaplete pri identificiranju dokazov, zakaj je določen pojav tako interpretiran v določeni skupnosti, in izpostavlja, da cilj v razpravah o interpretativnih skupnostih ni reševati probleme, ampak na njih opozarjati. S tem ciljem v ospredju se lotevamo statistične analize in njene interpretacije v naslednjem razdelku.

Novinarsko poročanje o politiki: občutne razlike med političnimi novinarji, politiki in državljani

Aritmetične sredine pri posameznih spremenljivkah kažejo na razlike med anketiranimi novinarji, politiki in državljani (gl. tabelo 1). Predvsem izrazite razlike so med novinarji in politiki pri vprašanjih, ki se nanašajo na novinarsko nepristranskost, zagotavljanje informacij za oblikovanje sodb državljanov in uresničevanje nadzorne funkcije v poročanju o politiki ter na mnenjskosti novinarjev v tovrstnem poročanju, medtem ko se akterji strinjajo, da so novinarji pri poročanju o politiki ažurni. Kar občutne razlike med vzorci – predvsem med anketiranimi novinarji in politiki – smo preverili tudi z diskriminantno analizo in prepoznali tiste razsežnosti zbranih podatkov, ki najbolj pojasnjujejo razlike med tremi skupinami akterjev.

Analiza variance kaže, da se odgovori novinarjev, politikov in državljanov statistično značilno razlikujejo pri vseh spremenljivkah in da je spodnji diskriminantni model dober, saj sta obe diskriminantni spremenljivki statistično značilni. Kljub temu moramo biti zadržani pri posploševanju na populacijo, saj so vzorci nereprezentativni. Na prvo diskriminantno funkcijo najbolj vplivajo spremenljivke, ki novinarsko poročanje o politiki opredeljujejo kot zagotavljanje informacij, ki jih državljani potrebujejo za pretehtano oblikovanje političnih sodb, kot omogočanje enakovredne zastopnosti vsem vpletenim stranem ter kot preverjanje izjav

Tabela 1: Aritmetične sredine ocen novinarskega poročanja o politiki med novinarji, politiki in državljani (lestvica od 1 do 5), kjer 1 pomeni sploh se ne strinjam in 5 strinjam se v celoti)

Kako novinarji poročajo o politiki?	Novinarji	Politiki	Državljeni	Skupna aritmetična sredina
S1: Ko poročajo o politiki, novinarji poskušajo vsem vpletenim stranem omogočiti, da so enakovredno zastopane.	4,57	2,55	3,46	3,52
S2: Novinarji poročajo o politiki, da bi državljanom zagotovili informacije, ki jih potrebujejo za pretehtano oblikovanje političnih sodb.	4,82	2,82	3,79	3,82
S3: Ko poročajo o politiki, novinarji objavljajo predvsem informacije, ki so zanimive za čim širše občinstvo.	4,07	3,84	4,09	4,03
S4: Novinarji poročajo o političnih temah, da bi izrazili svoje poglede na politično dogajanje.	2,60	3,20	3,36	3,14
S5: Ko poročajo o politiki, je za novinarje pomembno, da preverjajo izjave politikov in nadzirajo njihovo delovanje.	4,69	3,03	3,93	3,91
S6: Glavni cilj novinarjev pri poročanju o politiki je, da javnosti čim hitreje posredujejo informacije.	4,25	3,74	4,40	4,22
N =	150	150	355	

politikov in nadziranje njihovega delovanja (gl. tabelo 2). Torej gre za funkcije, ki združujejo normativne predpostavke, značilne predvsem za mediativno in razsvetljensko vrsto novinarstva, in ki določajo visokomodernistično ali klasično paradigmo novinarstva. Na drugo diskriminantno funkcijo najbolj vplivata dve spremenljivki: prva, ki kot glavni cilj novinarskega poročanja opredeljuje čim hitrejšo posredovanje informacij javnosti, in druga, ki poročanje o politiki opredeljuje kot izražanje novinarskih pogledov na politično dogajanje, kar je prevladujoča funkcija v odvetniškem novinarstvu (gl. tabelo 2).

Tabela 2: Strukturni kanonični koeficienti diskriminantnih funkcij v ocenah novinarskega poročanja o politiki med novinarji, politiki in državljani: F1 (funkcija klasične paradigme novinarstva) in F2 (funkcija ažurnega odvetniškega novinarstva)

Kako novinarji poročajo o politiki?	F1	F2
S2: Novinarji poročajo o politiki, da bi državljanom zagotovili informacije, ki jih potrebujejo za pretehtano oblikovanje političnih sodb.	0,791	0,206
S1: Ko poročajo o politiki, novinarji poskušajo vsem vpletenim stranem omogočiti, da so enakovredno zastopane.	0,706	0,078
S5: Ko poročajo o politiki, je za novinarje pomembno, da preverjajo izjave politikov in nadzirajo njihovo delovanje.	0,638	0,320
S6: Glavni cilj novinarjev pri poročanju o politiki je, da javnosti čim hitreje posredujejo informacije.	0,191	0,850
S4: Novinarji poročajo o političnih temah, da bi izrazili svoje poglede na politično dogajanje.	-0,225	0,595
S3: Ko poročajo o politiki, novinarji objavljajo predvsem informacije, ki so zanimive za čim širše občinstvo.	0,086	0,278

Opomba: Označeni koeficienti prikazujejo največjo korelacijo posamezne spremenljivke z diskriminantno funkcijo.

Povprečja diskriminantnih spremenljivk oziroma centroidi kažejo, da se politični novinarji, politiki in državljani jasno razlikujejo predvsem na prvi diskriminantni spremenljivki (gl. tabelo 3). Vprašani politični novinarji torej v novinarskem delu in poročanju v politiki prepoznavajo mediativne in razsvetljenske funkcije novinarstva, ki jih povezujemo v klasično ali visokomodernistično paradigmo novinarstva in so sicer normativno določene v novinarskem samorazumevanju. Državljeni se s tem nekoliko manj strinjajo, vprašani politiki pa jih v poročanju o politiki skorajda ne prepoznajo. Nekoliko manjše razlike med skupinami akterjev so na drugi diskriminantni spremenljivki, ki združuje dve novinarski funkciji pri poročanju o politiki: novinarsko ažurnost in mnenjskost novinarjev. S tem, da to velja za novinarsko poročanje o politiki, se najbolj strinjajo državljani, v primerjavi z njimi se politični novinarji in politiki nekoliko manj.

Tabela 3: Povprečja diskriminantnih spremenljivk (centroidi) v ocenah novinarskega poročanja o politiki med novinarji, politiki in državljani: F1 (funkcija klasične paradigme novinarstva) in F2 (funkcija ažurnega odvetniškega novinarstva)

	F1	F2
Novinarji	1,308	-0,250
Politiki	-1,144	-0,359
Državljeni	-0,099	0,251

Razlike med vprašanimi novinarji, politiki in državljani nakazujejo tudi rezultati razvrščanja v skupine v okviru diskriminantne analize. Na podlagi diskriminantnih funkcij je pravilno v tri skupine razvrščenih 64,2 odstotka enot. Med političnimi novinarji je 88,7 odstotka pravilno razvrščenih v prvo skupino, med anketiranimi politiki je 70,3 odstotka pravilno razvrščenih v drugo skupino, med vprašanimi državljani pa je 51,9 odstotka pravilno razvrščenih v tretjo skupino. Na tej podlagi lahko zapišemo, da sta glede na ocene trditev o novinarskem poročanju o politiki kar skladne med anketiranimi novinarji na eni strani in vprašanimi politiki na drugi, nekoliko manj podobno so na ta vprašanja odgovarjali državljani v telefonski anketi. Glede na rezultate diskriminantne funkcije med anketiranimi novinarji, politiki in državljani obstajajo občutne razlike v strinjanju, ali je v novinarskem poročanju v politiki v ospredju posredniška in nadzorna funkcija ter z njima nepristranskost in točnost. Na eni strani so novinarji, ki se praviloma strinjajo, da je to prisotno v poročanju o politiki, na drugi pa politiki, ki se s tem praviloma ne strinjajo; med tema dvema skupinama se različno umeščajo državljani. Nekoliko manjše, a statistično značilne, razlike med novinarji, politiki in državljani so glede ažurnega odvetniškega novinarstva v poročanju o politiki.

Sklep

V članku smo normativne vrste novinarstva obravnavali z vidika idejnega razvoja in skozi prizmo odnosov med različnimi, a ne nujno nasprotujočimi si modeli novinarstva. S presekom znanstvene literature smo prepoznali in razdelali pet normativnih vrst novinarstva glede na vrsto storitev, ki jih novinarji ponujajo odjemalcem, ter jih predstavili iz zgodovinske perspektive, v okviru sodobnih kritik in glede na različne modele demokracije. Mediativno, odvetniško, razsvetljensko,

razvedrilno in komunitaristično novinarstvo predvidevajo različne funkcije novinarjev v družbi in uokvirjajo definiranje novinarstva kot kulturne prakse, vendar ne gre za zaprte skupke z nasprotujočimi si vsebinami, temveč so spreminjajoče se polimorfne kategorije, ki se v specifičnih družbenih kontekstih spreminjajo – tudi povezujejo. Spoznanje o polimorfnosti normativnih funkcij novinarstva in njihovem transformativnem potencialu je lahko v pomoč pri interpretiranju vlog novinarjev v kompleksnih procesih v javni sferi in odnosov med novinarji, politiki in državljani.

Skozi to prizmo smo se na podlagi dozdašnjih raziskav lotili premisleka o vrstah novinarstva v sodobnem slovenskem novinarstvu in množičnokomunikacijskem sistemu. S političnimi, z ekonomskimi in s kulturnimi spremembami ob koncu osemdesetih let in na začetku devetdesetih se je spremenilo samorazumevanje slovenskih novinarjev: odmik od marksistično-leninistične tradicije novinarstva in premik proti novinarstvu, utemeljenemu na tradicionalnih liberalnih idealih demokracije in državljskih pravic. S temi spremembami se je začelo predpostavljati, da novinarji v skladu s klasično ali z visokomodernistično paradigmo opravljajo predvsem posredniško, kritično in nadzorno funkcijo. Na podlagi raziskav sodobnega slovenskega novinarstva in medijev pa kot posledico podrejanja novinarstva komercialnim imperativom lahko prepoznavamo prevlado in zlorabo razvedrilne funkcije, ki sprevrča različne vrste novinarstva v skladu s tržnimi cilji ter občinstvo skorajda izključuje kot aktivne državljane. Sočasno s poblagovljenjem javnega komuniciranja in z mediatizacijo politike to spoznanje zmanjšuje politično relevantno novinarstva v družbi.

V tem kontekstu moramo brati rezultate statistične analize odgovorov anketiranih slovenskih političnih novinarjev, politikov in državljanov. Rezultati diskriminantne analize namreč nakazujejo, da med njimi obstajajo občutne razlike v prepoznavanju vrst novinarstva in pripadajočih funkcij v poročanju o politiki. Najbolj se razlikujejo novinarji in politiki: prvi v poročanju o politiki prepoznavajo udejanjanje dimenzij mediativnega in razsvetljskega novinarstva, medtem ko politiki v povprečju menijo, da to ne drži. Poudarjajo pa, da so novinarji v poročanju o politiki bližje odvetniški funkciji in da izražajo predvsem svoje poglede na politično dogajanje, s čimer se vprašani novinarji ne strinjajo. Vprašane državljane na podlagi statistične analize lahko uvrščamo med obe skupini akterjev, saj ti v poročanju o politiki prepoznavajo tako posredniško, nadzorno in odvetniško kot tudi razvedrilno funkcijo. Vse tri skupine anketiranih akterjev se strinjajo glede ažurnosti in stremljenja k zanimivosti v poročanju o politiki v slovenskem novinarstvu.

Ti rezultati nakazujejo, da vprašani novinarji, politiki in državljani na podlagi različnih vlog v javnem komuniciranju različno interpretirajo novinarsko poročanje o politiki. Vprašani novinarji ga vidijo predvsem v luči funkcij, ki prevladujejo v normativnem samorazumevanju slovenskih novinarjev, medtem ko politiki ne prepoznavajo novinarjev posredovalcev in nadzornikov ter v poročanju o politiki vidijo predvsem novinarja kot odvetnika lastnih pogledov, ki stremi k ažurnosti in zanimivosti. Prevladujoče funkcije novinarjev v poročanju o politiki v odgovorih državljanov ne moremo prepoznati – morda k rezultatom prispeva tudi dejstvo, da iz vzorca niso bili izključeni morebitni novinarji in politiki. Čeprav se zavedamo, da v tem primeru težko identificiramo dokaze za te razlike, jih lahko beremo skozi dve prizmi: na eni strani polimorfnosti normativnih dimenzij novinarstva, ki je

plod vpenjanja novinarske dejavnosti v politične in ekonomske spone v različnih družbenih kontekstih, ter na drugi strani splošne krize novinarstva in mediatizacije politike, ki nakazuje na instrumentalizacijo novinarstva, vključevanje državljanov v novinarske in politične procese pretežno kot pasivne potrošnike, kar zmanjšuje družbeno pomembnost tako novinarstva kot tudi politike. Ta premislek je lahko izhodišče nadaljnjih razprav o razumevanju novinarstva in o njegovih funkcijah, v katerih bi veljalo posebno pozornost posvetiti vključevanju sodobnih informacijskih in komunikacijskih tehnologij v novinarstvo, predvsem interneta, ki prinaša teoretske pretese v javno komuniciranje in vloge novinarjev v njem ter transformira odnose med novinarji, politiki in državljani.

Literatura

- Anderson, Peter J. 2007. Competing Models of Journalism and Democracy. V: P. J. Anderson, G. Ward (ur.), *The Future of Journalism in the Advanced Democracies*, 39–50. Hampshire, Burlington: Ashgate.
- Anderson, Peter J. in Geoff Ward. 2007. Introduction. V: P. J. Anderson in G. Ward (ur.), *The Future of Journalism in the Advanced Democracies*, 3–16. Hampshire, Burlington: Ashgate.
- Bennett, W. Lance. 2003. *News: The Politics of Illusion (Fifth Edition)*. New York: Longman.
- Carey, James. 1999. In Defence of Public Journalism. V: T. Glasser (ur.), *The Idea of Public Journalism*, 49–66. New York: Guilford Press.
- Craig, David A. 1996. Communitarian Journalism(s): Clearing Conceptual Landscapes. *Journal of Mass Media Ethics* 11, 2, 107–118.
- Dahlgren, Peter. 1993. Introduction. V: P. Dahlgren, C. Sparks (ur.), *Journalism and Popular Culture*, 1–23. London: Sage.
- Dahlgren, Peter. 1996. Media Logic in Cyberspace: Repositioning of Journalism and Its Publics. *Javnost—The Public* 3, 3, 59–72.
- Dahlgren, Peter. 2009. The Troubling Evolution of Journalism. V: B. Zelizer (ur.), *The Changing Faces of Journalism: Tabloidization, Technology and Truthiness*, 146–161. London: Routledge.
- Dahlgren, Peter in Colin Sparks, ur. 1991. *Communication and Citizenship: Journalism and the Public Sphere*. London: Routledge.
- Deuze, Mark. 2004. What is Multimedia Journalism? *Journalism Studies* 5, 2, 139–152.
- Donsbach, Wolfgang in Bettina Klett. 1993. Subjective Objectivity. How Journalists in Four Countries Define a Key Term of their Profession. *Gazette* 51, 53–83.
- Dewey, John. 1927/1999. *Javnost in njeni problemi*. Ljubljana: Založba FDV.
- Erjavec, Karmen in Melita Poler Kovačič. 2004. Rutinizacija slovenskog novinarstva u razdoblju društvene tranzicije. *Medijska istraživanja* 10, 1, 5–21.
- Ettema, James in Theodore Glasser. 1998. *Custodians of Conscience*. New York: Columbia University Press.
- Franklin, Bob. 1997. *Newszak and News Media*. London: Arnold.
- Gans, Herbert J. 2003. *Democracy and the News*. New York: Oxford University Press.
- Glasser, Theodore L. 1992. Objectivity and News Bias. V: E. D. Cohen (ur.), *Philosophical Issues in Journalism*, 176–185. New York: Oxford University Press.
- Glasser, Theodore L., ur. 1999. *The Idea of Public Journalism*. New York: Guilford Press.
- Hallin, Daniel C. in Paolo Mancini. 2004. *Comparing Media Systems: Three Models of Media and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hardt, Hanno. 1996. End of Journalism: Media and Newswork in the United States. *Javnost—The Public* 3, 3, 21–41.
- Hardt, Hanno. 2003. *Myths for the Masses*. Oxford: Blackwell.
- Hardt, Hanno in Bonnie Brennen, ur. 1995. *Newsworkers*. Minnesota: University Minnesota Press.
- Høyer, Svennik. 1996. Can »Objectivity« Save the Autonomy of Journalism? Some Critical Remarks. *Javnost—The Public* 3, 3, 73–80.
- Høyer, Svennik in Horst Pöttker, ur. 2005. *Diffusion of the News Paradigm 1850–2000*. Götteborg: Nordicom.

- Iggers, Jeremy. 1999. *Good News, Bad News: Journalism Ethics and Public Interest*. Boulder: Westview Press.
- Janowitz, Moriss. 1975/2008. Professional Models of Journalism: The Gatekeeper and the Advocate. V: H. Tumber (ur.), *Journalism: Critical Concepts in Media and Cultural Studies (Volume II)*, 45–56. Oxon, New York: Routledge.
- Košir, Manca. 1994. Razkriti prikrito in napisati zgodbo. V: M. Šuen, *Preiskovalno novinarstvo*, 9–17. Ljubljana: Založba FDV.
- Košir, Manca. 2003. *Surovi čas medijev*. Ljubljana: Založba FDV.
- Kovach, Bill in Tom Rosenstiel. 2001. *The Elements of Journalism: What Newspeople Should Know and the Public Should Expect*. New York: Three Rivers Press.
- Lippmann, Walter. 1922/1999. *Javno mnenje*. Ljubljana: Založba FDV.
- Löffelholz, Martin. 2008. Heterogeneous – Multidimensional – Competing: Theoretical Approaches to Journalism – an Overview. V: M. Löffelholz, D. Weaver (ur.), *Global Journalism Research: Theories, Methods, Findings, Future*, 15–27. Malden: Blackwell.
- Luthar, Breda. 1998. *Politika teletabloidov*. Ljubljana: Open Society Institute.
- Luthar, Breda. 2004. Ljudstvo: uporaba anket javnega mnenja v novinarstvu. *Teorija in praksa* 41, 3/4, 663–677.
- McNair, Brian. 1998. *The Sociology of Journalism*. London: Arnold.
- McNair, Brian. 2000. *Journalism and Democracy: An Evaluation of the Political Public Sphere*. London: Routledge.
- McManus, John H. 1994. *Market-Driven Journalism: Let the Citizen Beware?* Thousand Oaks: Sage.
- Merritt, Davis. 1995. *Public Journalism and Public Life: Why Telling the News is Not Enough*. Hillsdale, Hove: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Nip, Joyce. 2006. Exploring the Second Phase of Public Journalism. *Journalism Studies* 7, 2, 212–236.
- Oblak Črnič, Tanja. 2007. Spletno novinarstvo skozi optiko novinarjev. *Družboslovne razprave* 23, 54, 43–64.
- Örnebring, Henrik in Anna Maria Jönsson. 2004. Tabloid Journalism and the Public Sphere. A Historical Perspective on Tabloid Journalism. *Journalism Studies* 5, 3, 283–295.
- Pinter, Andrej. 2005. *Sodobne teorije javne sfere*. Ljubljana: Založba FDV.
- Poler Kovačič, Melita. 2003a. Komunitaristični pristopi k novinarstvu: naslovnik kot subjekt. *Teorija in praksa* 40, 2, 207–228.
- Poler Kovačič, Melita. 2003b. Preiskovalno novinarstvo, ustvarjanje škandalov in novinarska etika. *Teorija in praksa* 40, 2, 207–228.
- Poler Kovačič, Melita. 2004a. Podobe (slovenskega) novinarstva: o krizi novinarske identitete. V: M. Poler Kovačič in Monika Kalin Golob (ur.), *Poti slovenskega novinarstva – danes in jutri*, 85–112. Ljubljana: Založba FDV.
- Poler Kovačič, Melita. 2004b. *Novinarska (iz)virnost: Novinarji in njihovi viri v sodobni slovenski družbi*. Ljubljana: Založba FDV.
- Poler Kovačič, Melita. 2005. *Kriza novinarske odgovornosti*. Ljubljana: Založba FDV.
- Poler Kovačič, Melita in Karmen Erjavec. 2008. Moby Journalism in Slovenia. Is This Really Citizen Journalism. *Journalism Studies* 9, 6, 874–890.
- Resnick, David. 1998. Politics on the Internet: the Normalization and the Public Sphere. V: C. Touluse in W. T. Luke (ur.): *The Politics of Cyberspace*, 48–68. London: Routledge.
- Rosen, Jay. 1996. *Getting the Connections Right: Public Journalism and the Troubles in the Press*. New York: Twentieth Century Fund Press.
- Schiller, Dan. 1981. *Objectivity and the News: The Public and the Rise of Commercial Journalism*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Schudson, Michael. 2000. The Sociology of News Production Revisited (Again). V: J. Curran in M. Gurevitch (ur.), *Mass Media and Society (Third Edition)*, 175–200. London: Arnold.
- Schudson, Michael. 2003. *The Sociology of News*. New York, London: W. W. Norton & Company.
- Schudson, Michael. 2005. The Emergence of the Objectivity Norm in American Journalism. V: S. Høyer in H. Pöttker (ur.): *Diffusion of the News Paradigm 1850–2000*, 19–36. Götteborg: Nordicom.

- Sparks, Colin. 1996. Newspapers, the Internet and Democracy. *Javnost—The Public* 3, 3, 43–58.
- Splichal, Slavko. 1988. Izobraževanje, etika in profesionalizacija novinarstva. *Teorija in praksa* 25, 5, 619–624.
- Splichal, Slavko. 1992. *Izgubljene utopije? Paradoksi množičnih medijev in civilne družbe v postsocializmu*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Splichal, Slavko. 1997. *Javno mnenje: teoretski razvoj in spori v 20. stoletju*. Ljubljana: Založba FDV.
- Splichal, Slavko. 2000. Novinarji in novinarstvo. *Javnost—The Public* 7, supplement (Vregov zbornik), 47–56.
- Splichal, Slavko. 2002. The Principle of Publicity, Public Use of Reason and Social Control. *Media, Culture & Society* 24, 1, 5–26.
- Splichal, Slavko in Colin Sparks. 1994. *Journalists for the 21st Century: Tendencies of Professionalization Among First-Year Students in 22 Countries*. Norwood: Ablex.
- Splichal, Slavko. 2009. Slovensko politično novinarstvo v evropski perspektivi. *Javnost—The Public* 16, supplement, S5–S21.
- Strömbäck, Jesper. 2005. In Search of a Standard: Four Models of Democracy and Their Normative Implications for Journalism. *Journalism Studies* 6, 5, 331–345.
- Tuchman, Gaye. 1999/2008. Objectivity as Strategic Ritual: An Examination of Newsmen's Notions of Objectivity. V: H. Tumber (ur.): *News: A Reader*, 297–307. Oxford: Oxford University Press.
- Tumber, Howard. 2008. Editor's Introduction: Journalism: Critical Concepts in Media and Cultural Studies. V: H. Tumber (ur.), *Journalism: Critical Concepts in Media and Cultural Studies (Volume I)*, 1–17. Oxon: Routledge.
- Thussu, Daya Kishan. 2009. *News as Entertainment: The Rise of Global Infotainment*. London: Sage.
- Vobič, Igor. 2007. The Normalization of the Blog in Journalism: Online Newspapers of Slovene Traditional Media. *Medijska istraživanja* 13, 2, 59–83.
- Waisbord, Silvio. 2000/2008. Watchdog Journalism in Historical Perspective. V: H. Tumber (ur.), *Journalism: Critical Concepts in Media and Cultural Studies (Volume IV)*, 162–188. Oxon: Routledge.
- Zelizer, Barbie. 2004. *Taking Journalism Seriously: News and the Academy*. Thousand Oaks: Sage.
- Zelizer, Barbie, ur. 2009. *The Changing Faces of Journalism: Tabloidization, Technology and Truthiness*. London: Routledge.